

Razvoj uporabe E-računov v Sloveniji

Rok Bojanc¹, Andreja Pucihar², Gregor Lenart²

¹ ZZI, Pot k sejmišču 33, 1231 Ljubljana - Črnuče

² Univerza v Mariboru, Fakulteta za organizacijske vede, Kidričeva cesta 55a, 4000 Kranj

rok.bojanc@zzi.si, andreja.pucihar@um.si, gregor.lenart@um.si

Izveček

V prispevku podajamo pregled razvoja uporabe e-računov v organizacijah v Sloveniji. Prikazali smo razvoj področja od posameznih pobud do razvoja standarda eSLOG ter pomembnih regulativ in zakonodaj ter vloge različnih deležnikov, ki so bili vpeti v dogajanje. Osrednji del prispevka predstavljajo rezultati raziskave o uporabi e-računov med organizacijami v Sloveniji. Kljub temu, da je izmenjava e-računov s proračunskimi uporabniki obvezna od leta 2015, razširjene uporabe e-računov in drugih poslovnih e-dokumentov, ki bi si jih izmenjevale organizacije v praksi še ne opazimo. Ugotovitve raziskave podajajo pomembne informacije za odločevalce in zakonodajalce, ki bodo lahko na podlagi tega sprejeli ustrezne politike, spodbude in podporne ukrepe za razširitev digitalizacije organizacij v Sloveniji. S tem bodo vzpostavljeni temelji za digitalno preobrazbo organizacij in s tem njihovo večjo konkurenčnost.

Ključne besede: e-računi, razvoj, uporaba, organizacije, digitalizacija, digitizacija

Development of E-invoicing in Slovenia

Abstract

In this paper, we provide an overview of the development of electronic invoicing in organizations in Slovenia. We have shown the evolution of the field from individual initiatives, through the development of the eSLOG standard, to important regulations and legislation, as well as the role of the various stakeholders involved in this process. The main contribution of the paper is constituted by the results of a survey on e-invoicing conducted among organizations in Slovenia. Although the exchange of electronic invoices between and with public entities has been mandatory since 2015, the results show that e-invoicing and the exchange of other electronic documents between organizations is not yet widespread. The results of the survey represent important information for decision-makers and legislators, who will be able to adopt appropriate policies, incentives and support measures to expand the digitalization of organizations in Slovenia. This will lay the foundation for the digital transformation of organizations and thereby increase of their competitiveness.

Keywords: E-invoice, development, use, organizations, digitalization, digitization

1 UVOD

Današnje tržne razmere, ki jih zaznamujejo pojavi kot so vse večja konkurenca, globalizacija, tržna negotovost in hitra rast novih podjetij z vse bolj digitalizirano vrednostjo in poslovnimi modeli, vodijo organizacije v digitalno preobrazbo [1]–[3], ki je odraz strateške rabe digitalnih tehnologij in organizacijskih zmogljivosti, ki omogočajo njihovo učinkovito izrabo [4]–[6].

Na poti digitalne preobrazbe je eden izmed prvih korakov digitizacija poslovnih dokumentov in digi-

talizacija poslovnih procesov [7]. Poslovni dokumenti so povezani s procesi nabave, prodaje, pošiljanja in prevzemanja blaga, izvajanja storitev ter prejemanja in izdajanja računov in plačil ter z vsemi povezanimi povratnimi sporočili. Vpliv digitizacije in digitalizacije se kaže v optimizaciji stroškov v materialnem in operativnem smislu [8]. Digitizacija poslovnih dokumentov (takrat imenovana računalniško izmenjevanje podatkov) se je pričela že v 80. letih 20. stoletja. Takrat so mnoga podjetja v Sloveniji, ki so delovala

v mednarodnih verigah (na primer dobavitelji v avtomobilski industriji), bila primorana vzpostaviti računalniško izmenjevanje podatkov za izmenjavo poslovnih dokumentov, saj so to od njih zahtevali veliki kupci (na primer proizvajalci v nemški avtomobilski industriji). Računalniško izmenjevanje podatkov se je nato hitro razmahnilo tudi v velikih trgovskih verigah v Sloveniji, saj so te zaradi velike količine sodelujočih podjetij in izmenjanih dokumentov med prvimi prepoznale prednosti izmenjevanja poslovnih dokumentov v standardizirani računalniški obliki [9]. Med prednosti štejemo predvsem hitrejšo izvedbo procesov, manjše število napak, dostopnost dokumentov in nižje stroške poslovanja [9], [10].

Zaradi prepoznanih pozitivnih učinkov digitalizacije poslovanja in vse večje potrebe po učinkovitosti v visoko konkurenčnem poslovnem okolju, postaja izdajanje in prejemanje elektronskih računov (v nadaljevanju e-računov) med podjetji, javno upravo in posamezniki čedalje bolj uveljavljen način izmenjave podatkov in nadomešča tradicionalno izdajanje računov v papirni obliki. Pri tem se za e-račun upošteva račun, ki je bil izdan, poslan in prejet v strukturirani elektronski obliki (npr. XML) in kot tak omogoča avtomatizacijo priprave, pošiljanja, prenosa, prejemanja in obdelave računa z uporabo ustreznih informacijskih sistemov in tehnologij [11].

Prednosti izmenjave e-računov je prepoznala tudi Evropska komisija. Po mnenju Direktorata za informatiko pri Evropski komisiji (DG DIGIT) lahko uporaba e-računov v javnem sektorju pomembno prispeva h gospodarski blaginji [12]. Uporaba e-računov podpira prednostne naloge javne politike, kot so zmanjševanje primanjkljaja javnega sektorja, finančna preglednost in spodbujanje trajnostnega razvoja. Pomembno prispeva tudi k zmanjševanju stroškov in učinkovitosti v javnem sektorju. Koristi tudi ponudnikom v zasebnem sektorju in ustvarja priložnosti, da javni sektor deluje kot katalizator za širše uvajanje digitalnih procesov, ki so skupni zasebnemu sektorju [13]. Kvantitativne ocene Evropske iniciative za elektronsko fakturiranje navajajo na področju elektronskih računov potencialnih 243 milijard evrov prihrankov v šestletnem obdobju ob upoštevanju, da se na področju Evropske unije izda in izmenja 30 milijard računov letno [14]. Pomembne so tudi okoljske koristi, saj lahko EU z zmanjšanjem porabe papirja in stroškov energije za prevoz zmanjša emisije CO₂ za milijon ton na leto. Evropska komisija je zato leta

2010 objavila sporočilo z naslovom »Izkoriščanje prednosti elektronskega izdajanja računov v Evropi«. Sledila je direktiva 2014/55/EU o elektronskem izdajanju računov pri javnem naročanju [15]. Države članice EU so pristopile k obveznemu izmenjevanju e-računov med podjetji in javnim sektorjem. Omeniti velja, da je prva e-račune uvedla Danska in sicer že leta 2005.

Da bi pospešila prehod na elektronsko poslovanje, je Slovenija v letu 2001 v okviru projekta Elektronsko poslovanje slovenskega gospodarstva pričela s pripravo nacionalnih standardov za izmenjavo elektronskih poslovnih dokumentov – eSLOG. Leta 2003 je bil pripravljen standard eSLOG 1.3 za e-račun, ki se je skozi leta nadgrajeval skladno z zakonodajo in usmeritvami drugih standardov [16]. V letu 2005, je bila na podlagi iniciative E-Središča (na Fakulteti za organizacijske vede Univerze v Mariboru) vzpostavljena pobuda za vzpostavitev projekta »Izdajanje in prejemanje e-računov v e-regiji: pobuda za vzpostavitev projekta v Sloveniji« [17]. Slovenija je k obvezni uporabi e-računov med podjetji in proračunskimi uporabniki pristopila s 1.1.2015 in sicer z uporabo nacionalnega standarda eSLOG 1.6 [18]. Danes je v veljavi že različica eSLOG 2.0. V pripravi je tudi zakon, ki bo predpisoval obvezno uporabo e-računov tudi med podjetji [19].

Kljub prepoznanim pozitivnim učinkom uporabe digitalnih tehnologij in digitalizacije, mnoge organizacije še ne dosegajo zelenih rezultatov. To nakazuje tudi digitalni indeks, ki ga merijo države članice EU v okviru nacionalnih Statističnih uradov. V Sloveniji je v letu 2022 imelo največ podjetij z 10 ali več zaposlenimi in samozaposlenimi nizek digitalni indeks (35 %) [20]. E-račune v standardizirani strukturirani obliki je v letu 2022 pošiljalo približno 60 % podjetij z 10 ali več zaposlenimi, oziroma 57 % malih, 74 % srednje velikih in 86 % velikih podjetij.

Po uvedbi obvezne uporabe e-računov med podjetji in proračunskimi uporabniki so bila s strani različnih deležnikov pričakovana, da se bo vsesplošna uporaba e-računov enostavno razširila tudi na področje poslovanja med podjetji. Podjetja, ki izdajajo e-račune proračunskimi uporabnikom, imajo ustrezne programske rešitve za pripravo in izdajo e-računov, njihovi zaposleni pa so pridobili ustrezna znanja in kompetence za izvajanje teh postopkov. Izdaja e-računov drugim podjetjem poteka na enak način in z enakimi programskimi rešitvami, zato je veliko

presenečenje, da uporaba e-računov med podjetji ni zaživel, obseg pa se je v zadnjih letih le malenkost povečal. Večinoma so k uporabi e-računov med podjetji pristopila nekatera večja podjetja, ki so svoje dobavitelje ali kupce direktno pozvala k uporabi e-računov.

S to raziskavo želimo v prvi vrsti pridobiti vpogled v stanje na področju uporabe e-računov v Sloveniji, obenem pa želimo tudi ugotoviti, zaradi katerih razlogov se uporaba e-računov med podjetji ni bolj razširila in kaj bi bilo potrebno narediti, da se njihova uporaba poveča. V ta namen smo v sodelovanju med Centrom za e-poslovanje Gospodarske zbornice Slovenije, IKT horizontalno mrežo, Digitalnim inovacijskim stičiščem Slovenije in Fakulteto za organizacijske vede Univerze v Mariboru pripravili spletni anketni vprašalnik, na katerega je odgovorilo 284 podjetij. V prispevku poleg pregleda literature na področju e-računov in metodologije, na podlagi katere smo izvedli raziskavo, prikazujemo tudi rezultate raziskave, ki vključujejo prepoznane ovire, ki preprečujejo bolj množično uporabo e-računov med podjetji. Rezultati raziskave so lahko koristen vir informacij v luči priprav na zakonsko obvezno uporabo e-računov med podjetji, da se lahko še pred zakonsko uvedbo razreši katere od problemov, ki bi se sicer lahko pojavili kasneje.

2 PREGLED LITERATURE

2.1 Digitizacija, digitalizacija in digitalna preobrazba

Poznamo več stopenj uporabe digitalnih tehnologij na poti digitalne preobrazbe in sicer: digitizacija, digitalizacija in digitalna preobrazba [7]. Digitizacija se nanaša na spremembo analognih podatkov in informacij v digitalno obliko [21], [22]. Nekateri avtorji digitizacijo opredeljujejo tudi kot spremembo analognih v digitalne naloge [23], [24] ali kot integracijo informacijskih tehnologij (IT) v obstoječe naloge, kar pripomore k stroškovno učinkovitejši izrabi virov z uporabo IT [25], [26]. Poenostavljeno, digitizacija se nanaša na proces digitizacije notranjih in zunanjih dokumentov, vendar pa ne pripomore k ustvarjanju nove vrednosti [7].

Digitalizacija je naslednja stopnja na poti digitalne preobrazbe organizacij. Opredeljuje uporabo IT oziroma digitalnih tehnologij za preobrazbo obstoječih načinov izvajanja poslovnih procesov [24]. Med

te aktivnosti lahko na primer štejemo tudi vzpostavljanje novih spletnih in mobilnih kanalov za komunikacijo s strankami. Takšne spremembe so možne le z uporabo digitalnih tehnologij. Digitalne tehnologije so v takih primerih ključni spodbujevalci za doseganje novih poslovnih priložnosti in sicer s spreminjanjem obstoječih poslovnih procesov kot na primer komunikacije, prodaje, distribucije ali drugih oblik poslovanja in sodelovanja [7]. Poleg optimizacije in učinkovitejše koordinacije med procesi (zmanjšanje stroškov poslovanja), digitalizacija omogoča oblikovanje nove vrednosti za stranke in posledično tudi izboljšuje njihove izkušnje [27].

Najvišja stopnja uporabe digitalnih tehnologij vodi v digitalno preobrazbo organizacij. Digitalna preobrazba je odraz uporabe (kombinacije) digitalnih tehnologij, ki na novo definirajo organizacijske zmožljivosti. Z uporabo kombinacije digitalnih tehnologij poenostavljamo in spreminjamo ustaljene načine poslovanja, povečujemo učinkovitost in spreminjamo izvajanje poslovnih procesov, spreminjamo načine dela in sodelovanja zaposlenih, ustvarjamo nove načine sodelovanja s kupci, dobavitelji in partnerji v verigah vrednosti, digitaliziramo izdelke, ustvarjamo nove izdelke in storitve ter spreminjamo ali ustvarjamo nove poslovne modele [3]–[5], [28]–[31].

Računalniško izmenjevanje standardiziranih strukturiranih elektronskih dokumentov se umešča v prvi dve stopnji. V prvi vrsti gre za digitizacijo dokumentov. Če pri tem uporabljamo strukturirane (standardizirane) oblike, omogočimo tudi avtomatizacijo procesov in sicer od nastanka do izmenjave in nadaljnega obdelovanja dokumentov in njihovega arhiviranja. Pri tem uporabljamo informacijske tehnologije tako zunanjih ponudnikov kot poslovne informacijske sisteme organizacij. S tem preidemo na stopnjo digitalizacije.

2.2 Opredelitev e-računov in učinkov njihove uporabe

Kot uvodoma zapisano, se za e-račun upošteva račun, ki je bil izdan, poslan in prejet v strukturirani elektronski obliki (npr. XML) in kot tak omogoča avtomatizacijo priprave, pošiljanja, prenosa, prejemanja in obdelave računa z uporabo ustreznih informacijskih sistemov in tehnologij [11].

Nekatera podjetja namesto e-računov v strukturirani obliki uporabljajo vizualizirane elektronske oblike računa v formatih kot so PDF, JPG, HTML [15],

[32], [33]. Tovrstne oblike dokumentov se ne štejejo za e-račun. Izmenjava vizualnih elektronskih oblik dokumentov predstavljajo za podjetja zgolj prihranke pri tiskanju, poštnini, usmerjanju znotraj organizacije in arhiviranju, ne omogočajo pa avtomatizacije postopkov in procesov.

Prednost uporabe strukturiranih e-računov je ravno možnost popolne avtomatizacije procesov in integrirane obdelave [34]. V praksi to pomeni hitrejše izvajanje postopkov, zmanjšanje količine potrebnega ročnega dela in preprečevanje napak ter s tem povečanje učinkovitosti ter zmanjševanje stroškov [32], [34]–[39]. Dodatne koristi in pozitivni učinki vključujejo dostopnost, saj so e-računi dostopni praktično kjer koli in kadar koli, možnost poročanja v realnem času, pozitiven vpliv na ugled podjetja, sledenje in beleženje dogodkov, večjo geografsko neodvisnost in boljšo podporo pri odločanju [32], [40]–[42].

Različne študije ocenjujejo prihranke v višini tudi do 64 % pri prehodu na e-račune [33]. V teh ocenah so upoštevane zgolj finančne koristi e-računov, ob upoštevanju nefinančnih koristi pa se glede na število prejetih in izdanih e-računov dodatni prihranki še pomnožijo. V poročilu Billentis so za posamezne evropske države objavljeni potencialni prihranki zaradi prehoda na izdajanje e-računov [33]. Ocene za Slovenijo sicer niso navedene, so pa za manjše države, kot sta Avstrija in Švica, prikazani potencialni prihranki približno 600-700 milijonov EUR na leto, za Nemčijo pa so ocenjeni prihranki 6.500 milijonov EUR na leto. Izračuni ocen so narejeni ob dveh omejitvah. Prva je scenarij, kjer se le 60 % računov izmenja kot e-račun (XML oblika), preostalih 40 % pa v vizualiziranih elektronskih oblikah (PDF oblika). Ob popolnem prehodu posamezne države na e-račune bi bili možni prihranki še večji. Druga omejitev pri oceni pa je, da vključujejo podatke samo za javni sektor.

Vendar izkušnje iz Italije kažejo, da so prihranki na tem področju lahko bistveno večji [43], [44]. Italija je kot prva država EU s 1. januarjem 2019 uvedla obvezno izdajanje e-računov med podjetji ter med podjetji in potrošniki.[43], [44][43], [44][40], [41][35], [36] [34], [35] Po podatkih italijanskega ministrstva za finance je bilo v prvih 12 mesecih izdanih 2,1 milijarde e-računov s strani 3,6 milijona pravnih oseb, od tega 54 % med podjetji, 44 % med podjetji in potrošniki in 2 % med podjetji in javno upravo. Pred uvedbo je bilo ocenjeno, da bo uvedba samo na področju davčnih plačil prinesla dodatnih 1,4 milijarde EUR na leto.

Po uvedbi obveznih e-računov je razlika v davčnih plačilih v letu 2019 povečala za 3,5 milijarde EUR. Ta znesek predstavlja korist za državo, upoštevati pa je treba tudi prihranke za posamezna podjetja.

2.3 E-računi v Evropi

Evropska komisija je leta 2010 objavila sporočilo z naslovom »Izkoriščanje prednosti elektronskega izdajanja računov v Evropi«, v katerem je države članice pozvala, naj uvedejo e-račune in odpravijo težave, ki izhajajo iz pomanjkanja interoperabilnosti obstoječih sistemov poslovanja z e-računi [14]. Evropska komisija si je ob tem zastavila cilj, da bi e-računi postali prevladujoč način izdajanja računov do leta 2020. Področje e-računov je Evropska komisija umestila kot enega izmed osnovnih gradnikov (angl. building block) v preteklem programu CEF (Connecting Europe Facility) in v novem programu Digital [45].

Posledično se je v državah članicah EU v zadnjih desetih letih začelo pospešeno uvajanje e-računov za transakcije z organizacijami javnega sektorja (med podjetji in javno upravo ter med organi javne uprave) in transakcije med podjetji. Posamezne države, pogosto pa tudi posamezne panoge, so v preteklosti uvedle različne svetovne, regionalne in panožne standarde e-računov, kar je privedlo do tega, da se v Evropi uporablja več kot 350 različnih oblik e-računov z nacionalnimi in panožnimi specifikacijami, ki večinoma med seboj niso interoperabilni [46].

Za odpravo tržnih in trgovinskih ovir, ki so posledica različnih nacionalnih pravil in tehničnih standardov, je bila sprejeta Evropska direktiva 2014/55/EU o elektronskem izdajanju računov pri javnem naročanju [15]. Poleg zmanjšanja transakcij v papirni obliki ter poenostavitve, racionalizacije in avtomatizacije elektronskega poslovanja je bil glavni cilj direktive uvesti enoten evropski standard za e-račune, ki ga je pripravil CEN [47]. Evropski standard za e-račune EN 16931 zagotavlja interoperabilnost poslovanja z e-računi med različnimi državami članicami in podpira čezmejno javno naročanje in e-poslovanje. V skladu z direktivo morajo proračunski uporabniki in izvajalci javnih naročil sprejeti račun za javno naročilo, če je izdan v elektronski obliki v evropskem standardu.

Direktiva velik poudarek namenja interoperabilnosti, katere cilj je omogočiti, da se podatki in informacije navajajo in obdelujejo dosledno v vseh poslovnih informacijskih sistemih, ne glede na njihovo

tehnologijo, uporabo ali platformo. Gre za zmožnost nemotenega izvajanja poslovnih procesov preko organizacijskih meja, ki se doseže z razumevanjem, kako se lahko medsebojno poveže poslovne procese v različnih podjetjih. Da se to omogoči, je potrebno standardizirati izmenjane podatke in informacije, in sicer z vidika vsebine računa (semantike), oblike (sintakse) in načina pošiljanja. To pomeni, da e-račun vsebuje določeno količino potrebnih podatkov in informacij ter da se ohrani točen pomen izmenjanih podatkov in informacij, ki se nedvoumno razumejo, ne glede na to, kako so fizično navedene ali poslane [48]. Obenem so podatkovni elementi e-računa navedeni v obliki, ki omogoča neposredno izmenjavo med pošiljateljem in prejemnikom ter samodejno obdelavo. To se lahko zagotovi na dva načina, in sicer z uporabo skupne sintakse ali s preslikovanjem med različnimi sintaksami [15].

Med državami Evropske unije je na račun Direktive 2014/55/EU poslovanje z e-računi postala običajna praksa [45]. Večina držav ima obvezen prejem za organizacije javne uprave, nekatere države za javni sektor predpisujejo tudi obvezno izdajo e-računov. Kljub temu je stopnja uvedbe e-računov pri podjetjih počasna in trenutno uporablja e-račune le majhen odstotek podjetij v Evropi. Vendar se bo to v bližnji prihodnosti verjetno spremenilo, saj vse več evropskih držav napoveduje uvedbo obveznega e-izdajanja računov za vsa podjetja. Za leto 2024 so obvezne e-račune na področju poslovanja med podjetji zakonsko predpisale Francija, Belgija, Poljska in Španija [49].

Evropska komisija je decembra 2022 objavila svoj dolgo pričakovani predlog zakonodajnih sprememb v zvezi s pobudo »DDV v digitalni dobi« (angl. VAT in Digital Age - ViDA) [50], pri čemer gre za enega najpomembnejših korakov davčne reforme EU, ki ne vpliva le na evropska podjetja, temveč tudi na podjetja izven EU, ki poslujejo z EU. Predlog ViDA vključuje obvezno e-poročanje in poslovanje z e-računi za transakcije znotraj EU, oziroma komercialne transakcije med različnimi državami Evropske unije. Predlog zahteva spremembo Direktive o DDV 2006/112/ES, izvedbene uredbe 282/2011 in Uredbe 904/2010 o upravnem sodelovanju in boju proti goljufijam na področju DDV [50][50][47][42][41].

Predlog ViDA obravnava tri ločena področja: obveznosti digitalnega poročanja o DDV in izdajanja e-računov, obravnavanje DDV za modele digitalnih

platform ter uvedbo enotne registracije za DDV v vseh državah članicah. Na področju e-računov so spremembe usmerjene v enostavnejše in bolj usklajeno poslovanje z e-računi. S predlogom ViDA e-računi postajajo privzeti način za izdajo računov. Nestrukturirane elektronske oblike, kot je PDF, se tudi z davčnega vidika ne bodo več štete za elektronske račune. Pomembna sprememba je tudi ukinitve zbirnih računov, ki so v Sloveniji precej razširjeni. Za vse transakcije med podjetji znotraj EU bo obvezno digitalno poročanje, pri čemer se bodo podatki poročali centralni zbirki podatkov. Ker številne države članice že razmišljajo o uvedbi stalnega nadzora nad transakcijami (CTC) in so z uvedbo čakale na ta predlog Evropske komisije, bo zanimivo spremljati ali bodo države počakale do sprejema končne verzije EU zakonodaje ali bodo svoje uvedbe nadaljevale na podlagi določitev v tem predlogu zakonodaje.

2.4 E-računi v Sloveniji

Slovenija je v zadnjih letih naredila velik napredek in je ena najnaprednejših držav v Evropi pri uporabi e-računov. Po indeksu DESI 2022 (The Digital Economy and Society Index), ki ga meri Evropska komisija, je Slovenija v kategoriji e-računov na četrtem mestu med državami članicami [51]. DESI je indeks, ki povzema pomembne kazalnike o razvoju digitalizacije v državah članicah EU in njihovi digitalni konkurenčnosti. Indeks za indikator e-računi, ki je leta 2015 za Slovenijo znašal le 2,33 %, je leta 2022 poskočil na 58,4 %. Odlični rezultati so posledica poenotene uporabe standardov, široke podpore e-računom v informacijskih rešitvah, izmenjave e-računov preko ponudnikov e-poti ter široke vključenosti različnih deležnikov.

Začetki standardizacije poslovnih elektronskih dokumentov v Sloveniji segajo v leto 2001, ko je Gospodarska zbornica Slovenije na pobudo podjetij začela izvajati projekt eSLOG »Elektronsko poslovanje slovenskega gospodarstva« [52]. V projektu so sodelovali strokovnjaki iz več kot 90 podjetij, cilj projekta pa je bil pripraviti in uveljaviti standardne poslovne elektronske dokumente za podjetja, ki vključujejo naročilnico, dobavnico in račun v XML obliki. eSLOG poslovni elektronski dokumenti so danes v Sloveniji vsesplošno razširjeni in uporabljeni ter vključujejo poleg že omenjenih tipov dokumentov še opomin in izpis odprtih postavk (IOP). Za današnjo vsesplošno uporabo in razširjenost eSLOG dokumentov je ključ-

nega pomena to, da so množično podprti in uporabljeni tako s strani države kot gospodarskih družb.

Izmed eSLOG dokumentov so se najbolj vsesplošno uveljavili e-računi. Najprej so jih začela uporabljati podjetja, ki množično izdajajo račune, kot so komunikacijski operaterji, energetska podjetja in podjetja v trgovskih verigah. Leta 2010 je Uprava Republike Slovenije za javna plačila (UJP) uvedla izmenjavo e-računov med proračunskimi uporabniki, od leta 2012 pa omogočila izmenjavo med proračunskimi uporabniki, poslovnimi subjekti in fizičnimi osebami, tako da je v izmenjavo e-računov vključila medbančni sistem prek Bankarta in v nadaljevanju tudi prek drugih ponudnikov e-poti [46].

Ključni korak pri razširjenosti uporabe e-računov v Sloveniji je bil od 1.1.2015 z obveznim izdajanjem e-računov proračunskemu uporabniku. Izdajatelj je dolžan proračunskemu uporabniku izstaviti račun v eSLOG obliki, zraven pa lahko priloži še vizualizacijo računa v PDF ali drugi obliki ter priloge. Izmenjava e-računov s proračunskimi uporabniki poteka izključno prek enotne vstopne in izstopne točke Uprave Republike Slovenije za javna plačila. Izdajatelj lahko za pošiljanje izberejo ponudnika e-poti, ki ima z UJP sklenjeno pogodbo o izmenjavi e-računov ali bančni sistem, manjši izdajatelji pa lahko račune vnesejo ročno na spletnem portalu UJP [53].

Med leti 2017 in 2020 sta Gospodarska zbornica Slovenije in Uprava Republike Slovenije za javna plačila skupaj s partnerji izvedla ambiciozna projekta ROSE (»Readiness Of Slovenian E-invoicing«) in ROSE 2. Rezultati projektov so bili podpora direktivi 2014/55/EU v slovenskem prostoru, uvedba evropskega standarda za e-račun, uvedba registra prejemnikov e-računov, vključitev Slovenije v evropsko omrežje Peppol za izmenjavo poslovnih elektronskih dokumentov, nadgradnja tehnološkega okolja za izmenjavo e-računov, dvig zavedanja in uporabniških kompetenc za uporabo e-računov ter nadgradnja eSLOG dokumentov naročilo, dobavnica in račun na verzijo 2.0 (Bojanc in drugi, 2020).

K razširjeni uporabi e-računov je veliko pripomoglo to, da so ponudniki poslovnih programskih rešitev množično podprli eSLOG dokumente v svojih programskih rešitvah (ERP rešitve, računovodski programi in druge programske rešitve). To je uporabnikom omogočilo enostavno uporabo e-računov in drugih poslovnih elektronskih dokumentov v obstoječih programskih rešitvah brez potrebe po upo-

rabi dodatnih namenskih programskih rešitev.

Izziv, kako zagotoviti zanesljiv in varen prenos e-računov in drugih poslovnih elektronskih dokumentov od izdajatelja do prejemnika, rešujejo ponudniki e-poti. Za Slovenijo je še posebej pozitivno, da se je pri delovanju ponudnikov e-poti uveljavil model izmenjave s štirimi koti (angl. 4-corner model) (Slika 1), v katerem lahko izdajatelj in prejemnik uporabljata storitve različnih ponudnikov e-poti, ponudniki pa poskrbijo za medsebojno povezavo in zagotavljanje interoperabilnosti [55]. Ponudniki lahko poleg izmenjave dokumentov svojim uporabnikom zagotavljajo različne storitve z dodano vrednostjo, kot so na primer preverjanje pravilnosti dokumenta še pred dostavo prejemniku in pretvorba dokumenta med različnimi sintaksami in standardi, v primeru, ko izdajatelj in prejemnik ne uporabljata iste sintakse elektronskih dokumentov, kar se pogosto dogaja v primeru čezmejne izmenjave e-računov.

Ključna prednost slovenskega ekosistema e-računov je v tem, da so ponudniki programskih rešitev v svoje rešitve integrirali storitve izmenjave e-računov, ki jih ponujajo ponudniki e-poti. Tako njihovi končni uporabniki pošiljanje in prejemanje e-računov in drugih poslovnih elektronskih dokumentov izvajajo prek obstoječih programskih rešitev, ki jih že uporabljajo v podjetju, kar jim omogoča popolno avtomatizacijo procesov. Pri tem odpade potreba po uporabi dodatnih programskih rešitev, v katere bi ročno kopirali, uvažali ali izvažali e-račune in druge dokumente. Tak način še posebej malim in srednje velikim podjetjem močno poenostavlja in olajša uporabo e-računov.

Pomemben deležnik v slovenskem ekosistemu e-računov je Nacionalni forum za e-račune. Evropska komisija je z namenom spodbujanja uporabe e-izdajanja računov v EU ustanovila Evropski forum za e-račune, v katerega je povabila tudi predstavnike nacionalnih forumov. Leta 2012 sta Gospodarska zbornica Slovenije in Uprava Republike Slovenije za javna plačila na pobudo Evropske komisije ustanovili Nacionalni forum za e-račune z namenom, da prevzame aktivno vodilno in usklajevalno vlogo pri popularizaciji in uvajanju pozitivnih učinkov e-računov. Glavna dva cilja Nacionalnega foruma za e-račune sta spodbujanje uporabe e-računov in doseganje kritične mase uporabnikov v procesu izmenjave e-računov, ki bodo prilagojeni sodobnejšemu in poenostavljenemu načinu poslovanja. Nacionalni forum združuje več

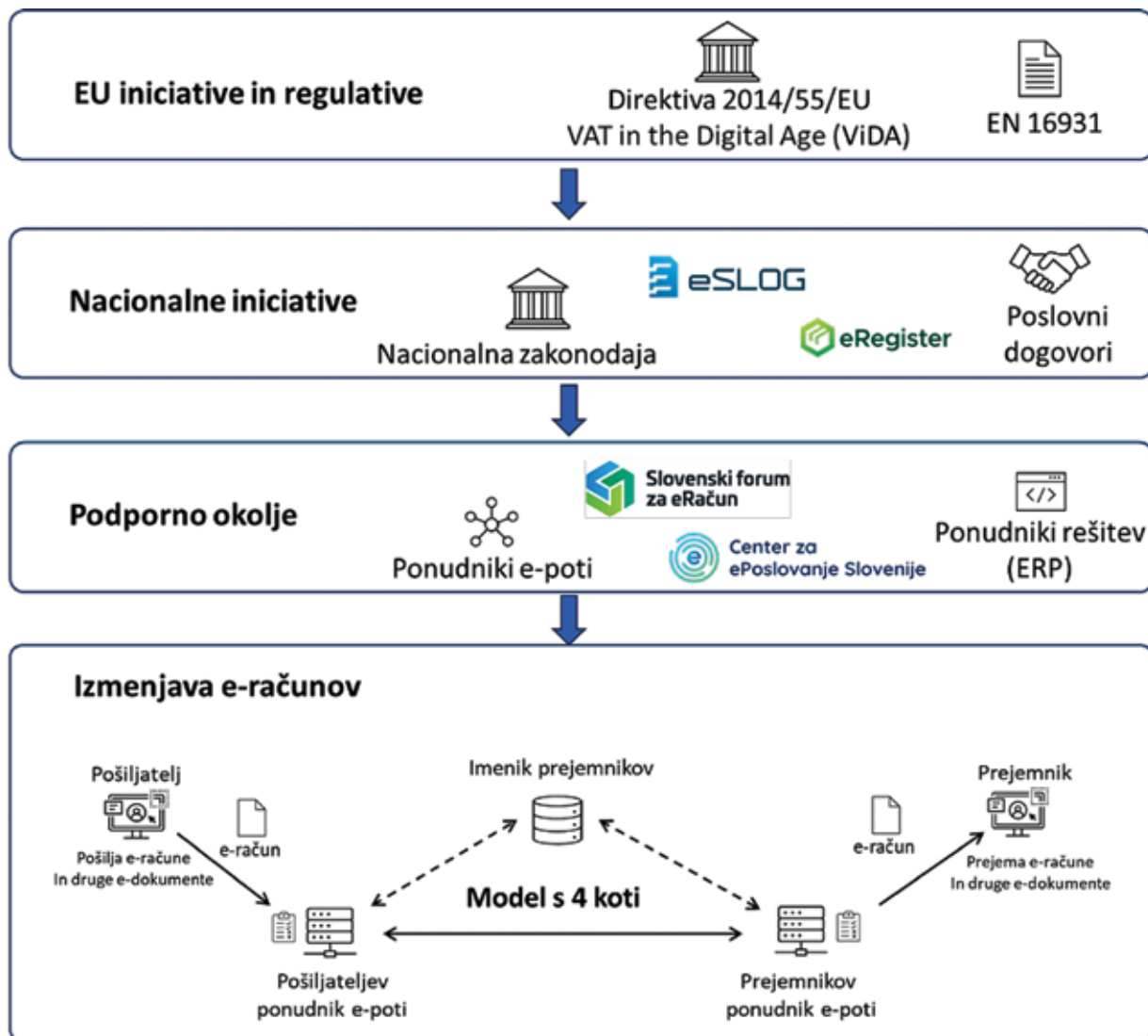

Figure 1: Ekosistem poslovanja z e-računi.

kot 170 strokovnjakov iz gospodarstva, javne uprave, univerzitetnega okolja in bančnega sektorja [56].

Leta 2019 je pod okriljem Gospodarske zbornice Slovenije začel delovati Center za e-poslovanje Slovenije (EPOS), ki podjetjem, drugim organizacijam in posameznikom nudi na enem mestu zbrane vse pomembne informacije in pomoč za uvedbo in učinkovito izvajanje e-poslovanja. Center za e-poslovanje ima postavljen ambiciozen cilj, da Slovenija ostane med vodilnimi državami v EU na področju elektronskega poslovanja. Cilj se podpira z uvajanjem standardov e-poslovanja ter učinkovito podporo in promocijo v gospodarstvu [57].

Kljub vsem navedenim dosežkom, pozitivnim rezultatom delovanja ekosistema e-računov v Slove-

niji, ki omogoča enostavno izdajo, pošiljanje, izmenjavo, prejem in obdelavo e-računov, pa je uporaba e-računov med poslovnimi subjekti še vedno nižja od pričakovanj. Zato so člani Nacionalnega foruma za e-račun na letnem srečanju 2019 predlagali, da se zakonsko uredi obvezna izmenjava e-računov med vsemi pravnimi subjekti. Na osnovi te pobude je Uprava Republike Slovenije za javna plačila pripravila predlog Zakona o izmenjavi e-računov in drugih e-dokumentov, ki bo predpisal obvezno izmenjavo e-računov za vse poslovne subjekte. Priprava zakona sledi dogajanju v različnih drugih evropskih državah, ki so že uvedle obvezno izmenjavo e-računov med podjetji ali pa se na to obveznost pripravljajo.

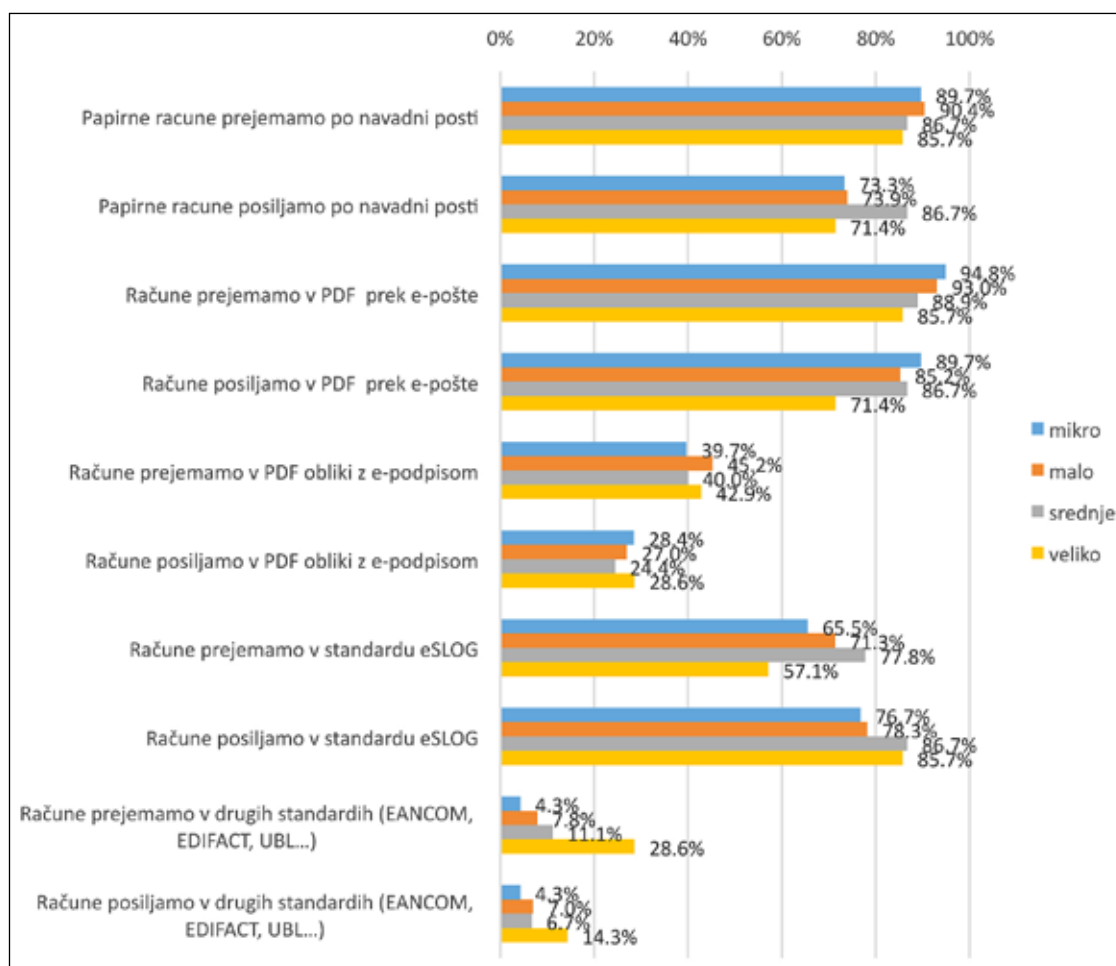
3 METODOLOGIJA RAZISKAVE

Za analizo razvoja uporabe e-računov v Sloveniji smo v sodelovanju med Centrom za e-poslovanje Gospodarske zbornice Slovenije, IKT Horizontalno mrežo, Digitalnim inovacijskim stičiščem Slovenije in Fakulteto za organizacijske vede Univerze v Mariboru pripravili anketni vprašalnik. Anketni vprašalnik je bil pripravljen na podlagi pregleda literature, sodelovanja domenskih ekspertov na področju e-računov in vzpostavljanja nacionalnih standardov eSLOG in strokovnjakov na področju digitalnega poslovanja in digitalne preobrazbe.

Ker smo želeli zajeti in pridobiti mnenja širše množice podjetij, smo izbrali metodo anketiranja. Odločili smo se za izvedbo spletnega anketiranja, ki omogoča v relativno kratkem času in na ekonomičen način zajeti in pridobiti mnenja širše populacije [58]. Poleg tega tak način zajemanja podatkov omogoča hitrejšo in enostavnejšo pripravo podatkov za kasnejše izvajanje analiz [59].

Anketni vprašalnik je obsegal 22 vprašanj, ki so bili razdeljeni na 4 sklope: demografski podatki organizacije, uporaba e-računov, zaznane prednosti ter ovire uporabe e-računov in demografski podatki respondenta. Vprašalnik je bil zasnovan na podlagi pregleda literature proučevanega področja in sorodnih predhodnih raziskav (poglavje 2). Prav tako je bilo uporabljeno znanje ekspertov, ki izhaja iz poznavanja področja v EU in Sloveniji.

K sodelovanju v anketi so bili povabljeni organizacije, ki uporabljajo e-račune v Sloveniji preko različnih ponudnikov storitev, in organizacije, ki so vključene v različna združenja, ki izvajajo podporne dejavnosti pri digitalizaciji poslovanja (DIHS, GZS). Povabilo za sodelovanje je bilo naslovljeno na kontakte, ki so jih podala podjetja ob vključevanju v združenja. V raziskavi smo uporabili definicijo velikost podjetja skladno s predpisi Evropske komisije mikro podjetja: 1-9 zaposlenih, malo podjetje 10-49

Graf 1: Prejemanje in pošiljanje računov glede na pojavno obliko in velikost organizacije

zaposlenih, srednje podjetje 50-249 zaposlenih in veliko podjetje več kot 250 zaposlenih.

Anketa je bila izvedena preko spletnega portala 1ka.arnes.si med 18.4. in 2.5. 2023. Na anketo se je odzvalo 1638 respondentov, od katerih jih je 901 začelo anketo izpolnjevati. V celoti je anketo izpolnilo 284 (17 %) respondentov.

Zbrani podatki so bili prenešeni v programsko rešitev SPSS 20. Za predstavitev razširjenosti uporabe e-računov, smo v prispevku prikazali rezultate opisne statistike.

4 REZULTATI

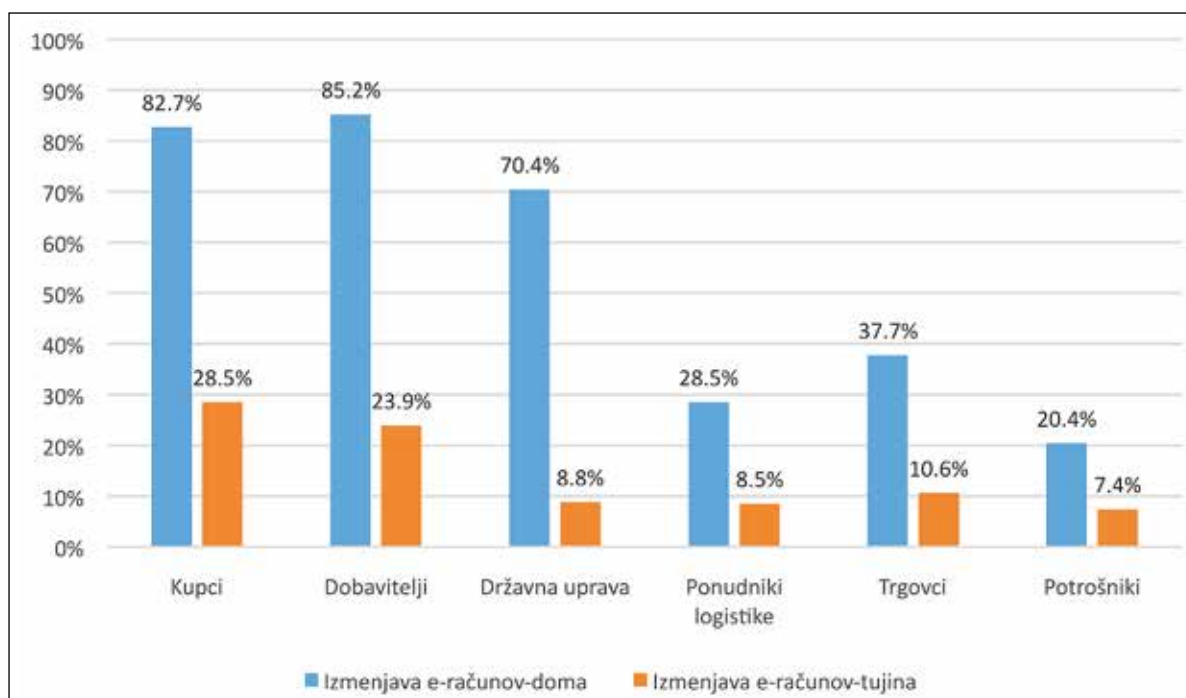
Vzorec za potrebe raziskave obsega 284 podjetij iz 75 različnih slovenskih krajev in iz 19 različnih dejavnosti. Struktura vzorca sodelujočih organizacij glede na velikost po številu zaposlenih je bila 117 (41,2 %) mikro, 115 malih (40,5 %), 45 srednje velikih (15,8 %) in 7 (2,5 %) velikih podjetij oziroma organizacij. Respondenti v anketi so bili zaposleni na naslednjih delovnih mestih: 62 (22,2%) direktor, 26 (9,2 %) direktor financ, 12 (4,2 %) direktor informatike, 51 (18 %) vodja računovodstva, 31 (10,9 %) vodja drugega poslovnega področja, 18 (6,3 %) informatik in 77 (27,1 %) zaposleni na drugih delovnih mestih.

Analiza prejetanja in pošiljanja računov glede na pojavno obliko računov in velikost podjetja (Graf

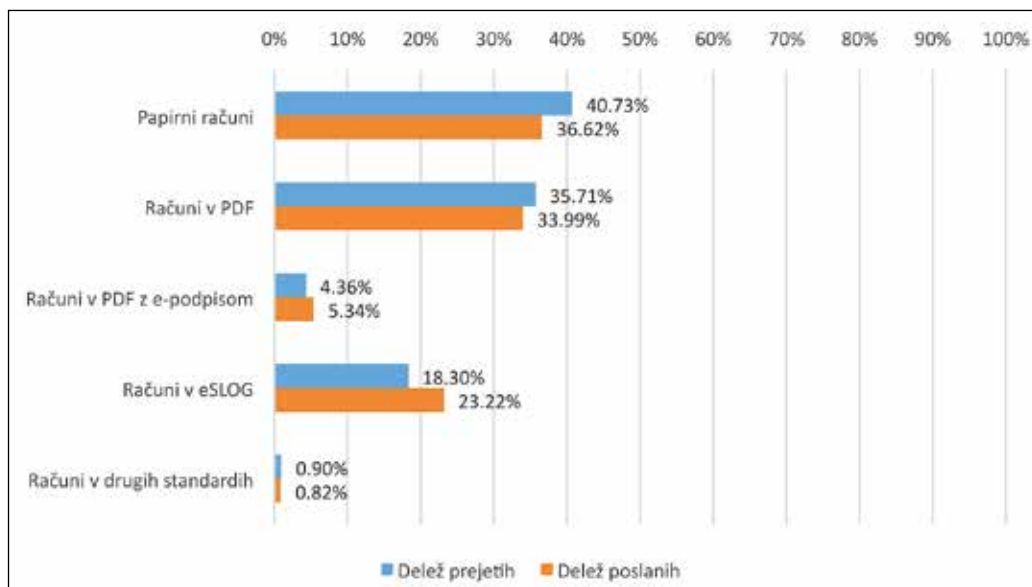
1) je pokazala, da večina tako mikro (89,7 %), malih (90,4 %), srednje velikih (86,7 %) in velikih (85,7 %) organizacij še vedno prejema račune po navadni pošti. Nekoliko manjši delež mikro 73,3 %, malih 73,9 %, srednje velikih 86,7 % in velikih 71,4 % organizacij tudi še vedno pošilja račune po navadni pošti. Iz Grafa 1 je razvidno, da je podoben delež organizacij, ki prejemajo in pošiljajo račune po navadni pošti le te pošiljajo in sprejemajo v PDF obliki preko e-pošte. Precej manjši delež organizacij prejema in pošilja račune v obliki PDF z e-podpisom in sicer mikro 39,7 % ter 28,4 %, malih 45,2 % ter 27 %, srednje velikih 40 % ter 24,4 % in velikih organizacij 42,9 % ter 28,6 %.

Najbolj pogosto uporabljen standard za e-račune je eSLOG, ki ga uporablja za prejetanje in pošiljanje 65,5 % ter 76,7 % mikro, 71,3 % ter 78,3 % malih, 77,8 % ter 86,7 % srednje velikih in 57,1 % ter 85,7 % velikih organizacij. Ostali standardi za e-račune kot so EANCOM, EDIFACT, UBL se uporabljajo v manjšem obsegu in še to bolj v velikih organizacijah za prejetanje 28,6 % in 14,3 % za pošiljanje e-računov.

Analiza pošiljanja in prejetanja e-računov glede na partnerje (Graf 2) je pokazala, da si organizacije največ izmenjujejo e-račune z dobavitelji (85,2 %) in kupci (82,7 %). Nekoliko manjši je delež izmenjevanje e-računov z državno upravo (70,4 %). Manj intenzivna je izmenjava e-računov s ponudniki logistike (28,5 %), trgovci (37,7 %) in potrošniki (20,4 %).

Graf 2: Obseg izmenjave e-računov glede na partnerja doma in v tujini

Graf 3: Deleži prejetih in poslanih računov glede na pojavno obliko

trgovci (37,7 %) in potrošniki (20,4 %). Nadaljnja analiza pošiljanja in prejemanja e-računov glede na partnerje doma in v tujini (Graf 2) je pokazala, da organizacije v precej večji meri izmenjujejo e-račune z domačimi partnerji v primerjavi z izmenjavo s tujimi partnerji.

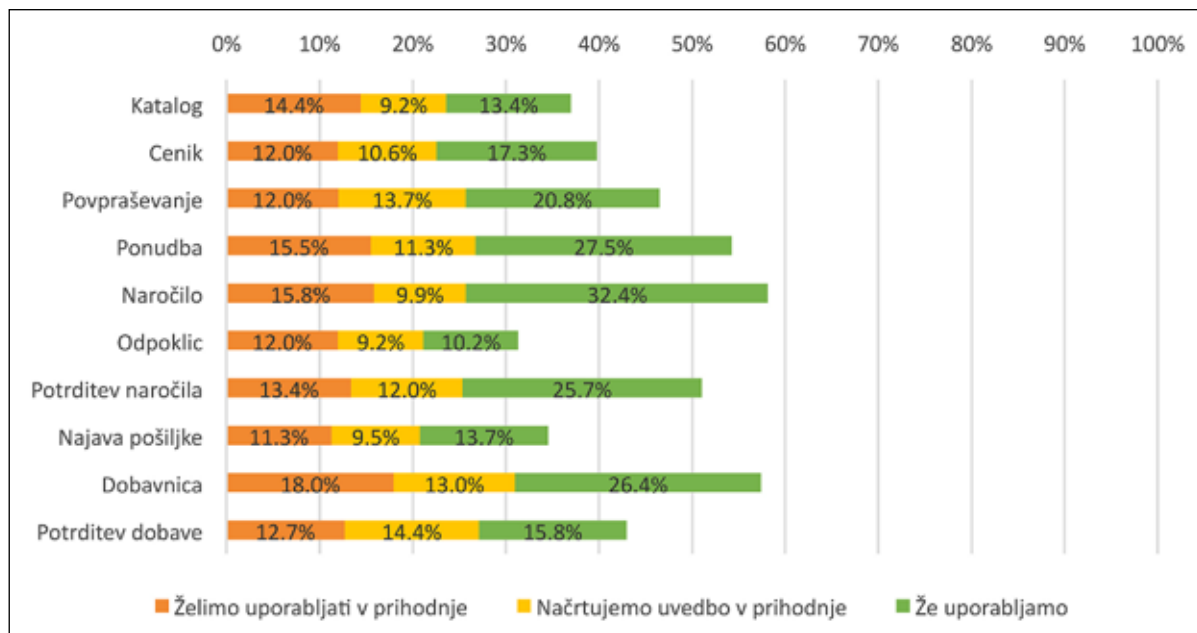
Za analizo stopnje razvitosti uporabe e-računov smo analizirali, kakšen je delež prejetih in poslanih e-računov v primerjavi z drugimi pojavnimi oblikami računov (Graf 3). Rezultati so pokazali, da organizacije v povprečju prejemajo 18,3 % in pošiljajo 23,22 % računov v obliki eSLOG ter prejemajo samo 0,9 % in pošiljajo 0,82 % e-računov v drugih standardih za

e-račune. V povprečju je največ računov, tako prejetih (40,73 %) kot poslanih (36,62 %), v papirni obliki. Nadalje je povprečni delež prejetih 4,36 % in poslanih računov 5,34 % v obliki PDF z e-podpisom. Podjetja v povprečju prejemajo 35,71 % in pošiljajo 33,99 % računov v obliki PDF.

Nadalje smo izvedli analizo načinov priprave e-računov (Graf 4), tako da smo organizacije vprašali, na kakšen način in s kakšnimi programskimi rešitvami pripravljajo e-račune. Največ anketiranih organizacij uporablja izvoz iz celovite poslovne programske rešitve (ERP – Enterprise Resource Planning) in sicer je takih 57,8 %, 27,4% organizacij uporablja

Graf 4: Načini priprave e-računov

Graf 5: Uporaba in razvojni načrti za e-izmenjavo drugih poslovnih dokumentov

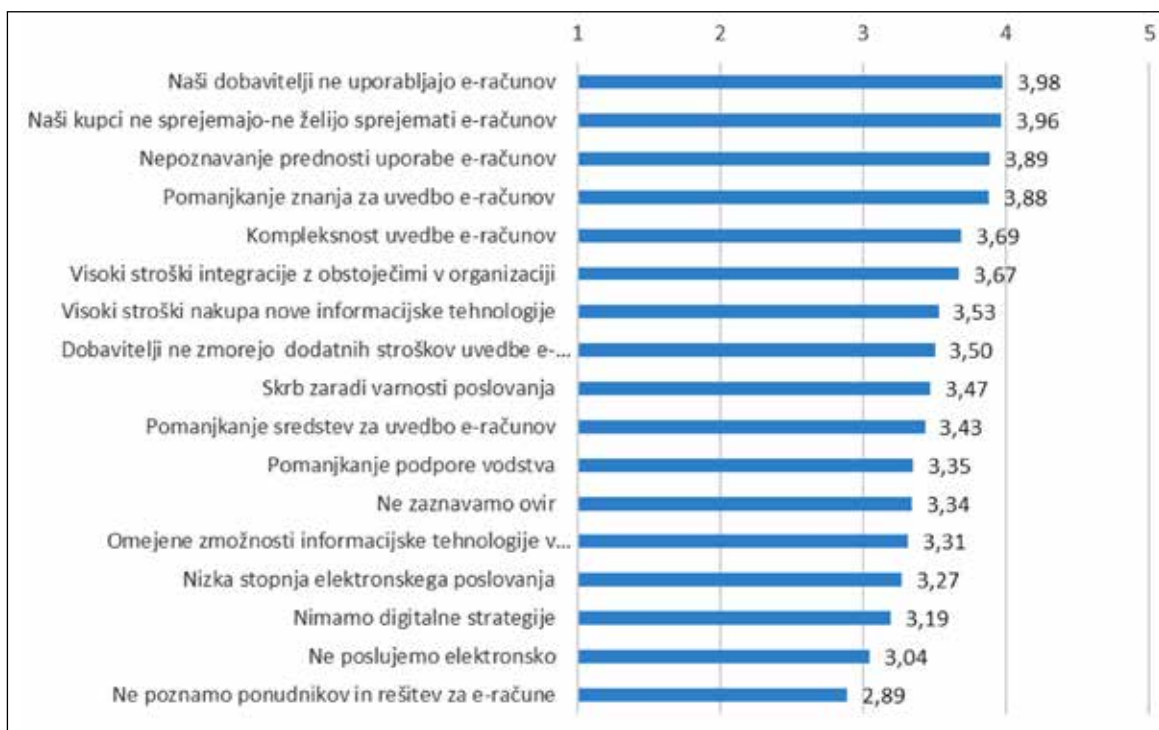
namenski program ponudnika za prejemanje in pošiljanje e-računov, 22,6 % organizacij uporablja UJP portal, 17,8 % organizacij uporablja spletno storitev pri ponudniku za e-račune, 13,5 % organizacij je razvilo lastno programsko rešitev za e-račune, 11,5 % organizacij uporablja programsko rešitev poslovnega partnerja in 4,4 % organizacij uporablja spletno storitev poslovnega partnerja.

Za razumevanje, kako je uporaba e-računov povezana z e-izmenjavo drugih poslovnih dokumentov, smo organizacije vprašali, katere poslovne dokumente poleg e-računov že uporabljajo, ali načrtujejo njihovo uporabo ali jih želijo v prihodnje uporabljati (Graf 5). Največji delež organizacij si e-izmenjuje naročilo in sicer je takih 32,39 %, sledi e-izmenjevanje ponudbe (27,46 % organizacij), dobavnice (26,41 % organizacij) in potrditev naročila (25,70 % organizacij). Najmanjši delež organizacij izmenjuje odpoklic (10,21 %), najavo pošiljke (13,73 %) in katalog (13,38 %). Poleg odstotka organizacij, ki že e-izmenjujejo posamezne poslovne dokumente Graf 5 prikazuje tudi odstotek organizacij, ki želijo uporabljati ali načrtujejo uvedbo e-izmenjevanja posameznih poslovnih dokumentov v prihodnje.

Iz analize na grafu 5 lahko ugotovimo, da si anketirane organizacije poleg e-računov najbolj pogosto e-izmenjujejo naročilo (32,69 %), dobavnico (26,41 %) in ponudbo (27,46 %).

Da bi analizirali vzroke, ki ovirajo uporabo e-računov v organizacijah smo v anketi vprašali v kolikšni meri se anketiranci strinjajo (1 se sploh ne strinjam – 5 se popolnoma strinjam) z vzroki, ki vplivajo na manjši obseg uporabe e-računov (Graf 6). Analiza zbranih podatkov je pokazala, da anketirane organizacije v največji meri vidijo oviro v tem, da dobavitelji ne uporabljajo e-računov (povprečna ocena 3,98), nato da kupci ne sprejemajo e-računov (povprečna ocena 3,96), nepoznavanje prednosti uporabe e-računov (povprečna ocena 3,89), pomanjkanje znanja za uvedbo e-računov (povprečna ocena 3,88), kompleksnost in visoki stroški integracije z obstoječimi informacijskimi sistemi in rešitvami v organizacijah (povprečna ocena 3,68). Respondenti so se v najmanjši meri strinjali z oviro, da ne poznajo ponudnikov in rešitev za e-račune (povprečna ocena 2,89).

Na koncu smo naredili še analizo spodbud za uvajanje e-računov, ki je prikazana na Grafu 7. Analiza prikazuje, v kakšni meri se anketirane organizacije strinjajo (1 se sploh ne strinjam – 5 se popolnoma strinjam) s podanimi spodbudami za uvajanje e-računov. Analiza je pokazala, da bi organizacije pri uvajanju e-računov najbolj spodbudilo naslednje: manjši začetni stroški uvajanja e-računov (povprečna ocena 4,35), večje poznavanje prednosti e-računov (povprečna ocena 4,31), ponudniki poslovnih programskih rešitev integrirajo e-račune v svoje programske

Graf 6: **Ovire za manjši obseg uporabe e-računov**

rešitve (povprečna ocena 4,30), zahteve kupcev za uporabo e-računov (povprečna ocena 4,23), izobraževanje o e-računih (povprečna ocena 4,23) in nepovratna sredstva za digitalizacijo podjetij (povprečna ocena 4,22). Respondenti so vse predlagane spodbude za uvajanje e-računov ocenili kot smotrne, saj je bila najmanjša povprečna ocena spodbude 3,81 (na lestvici od 1 do 5) in sicer gre za uporabo e-računov s strani konkurentov.

5 DISKUSIJA

V raziskavi so sodelujoči anketiranci navedli, na kakšen način prejemajo in pošiljajo račune (graf 1). S tem smo dobili informacijo o tem, kolikšen delež anketiranih organizacij uporablja določeno obliko računa pri svojem poslovanju. Kot se je izkazalo so razlike med deleži pri prejemu računa večje kot pri pošiljanju. Če primerjamo zgolj tri najbolj razširjene oblike (papirna oblika, PDF račun in račun v strukturirani eSLOG obliki) pri prejemu računa prevladujeta papirna ali PDF oblika računa, ki ju uporablja 89,4 % oziroma 92,9 % sodelujočih organizacij. Organizacij, ki prejemajo račune v eSLOG strukturirani elektronski obliki, je občutno manj in sicer je med anketiranimi organizacijami takih le 69,6 %. Pri pošiljanju pa so razlike med temi tremi oblikami precej manjše in

sicer 75,6 % za papirne račune, 87 % za račune v PDF obliki in 79,2 % za račune v eSLOG obliki. Razlog je najverjetneje v tem, da veliko organizacij pošilja e-račune v eSLOG obliki proračunskim uporabnikom, sami pa e-računov ne prejemajo. Pri anketiranih mikro in malih organizacijah preseneča tudi precej nižji delež organizacij, ki pošiljajo e-račune (okoli 73 %) od deleža organizacij, ki prejemajo papirne račune (okoli 90 %). Vzrok za tako razliko vidimo v profilu sodelujočih organizacij, ki so bolj vajene digitalnega poslovanja in posledično manj izdajajo račune v papirni obliki.

Po podatkih Statističnega urada RS za leto 2022, 89,8 % podjetij pošilja račune v papirni obliki, 80,4 % v PDF obliki in 60,5 % v elektronski strukturirani obliki. Primerjava podatkov v naši raziskavi s podatki Statističnega urada nakazuje, da se delež organizacij, ki pošiljajo račune v PDF obliki ujema, dejanska stopnja uporabe e-računov v širši populaciji organizacij pa je nižja, kot je izkazana na vzorcu sodelujočih organizacij v naši raziskavi, medtem ko je delež poslanih papirnih računov v širši populaciji večji. Tudi tu so vzroki za takšne rezultate deloma v tem, da so v raziskavi sodelovale aktivne organizacije, ki spremljajo področje digitalnega poslovanja in digitalne preobrazbe in so v tej smeri že naredile določene korake.

Graf 7: Vzpodbude za uvajanje e-računov

Na podatkih iz vzorca je opazno, da se z velikostjo organizacije zmanjšuje delež organizacij, ki prejemajo papirne račune in račune v PDF obliki. Največ papirnih in PDF računov prejemajo mikro in mala podjetja, najmanj pa srednje velika in velika podjetja. Ravno obratna situacija je pri računih v strukturirani obliki (eSLOG, EANCOM, EDIFACT, UBL in drugi standardi), kjer največ e-računov prejmejo srednje velika in velika podjetja, najmanj pa mikro in mala podjetja. Ta razporeditev je pričakovana, saj imajo srednje velika in večja podjetja praviloma informacijsko boljše podprt prejem e-računov, marsikatera manjša podjetja in še posebej mikro podjetja, pa nimajo ustrezne informacijske rešitve in tudi znanja za poslovanje z e-računi.

V raziskavi je ugotovljeno, da je PDF prevladujoča oblika za izmenjavo računov. Kar 39,3 % računov je namreč poslanih v PDF obliki, 36,6 % je poslanih v papirni obliki, 24 % pa je poslanih v strukturirani elektronski obliki (graf 3). Ta razporeditev je skladna tudi z ugotovitvami v Billentis poročilih, kjer sta PDF in papirna oblika prevladujoči. Pri e-računih v eSLOG obliki je opazen tudi znatno večji delež poslanih kot prejetih računov. Razlog vidimo v tem, da kar 70,4 % anketiranih organizacij izmenjuje račune s proračunskimi uporabniki (graf 2), ki pa morajo biti

v eSLOG obliki. Zato je pri organizacijah delež poslanih računov v eSLOG obliki večji od deleža prejetih računov.

Le 13 % vseh PDF računov anketiranih organizacij je elektronsko podpisanih. Razlog je najbrž v tem, da zakonodaja ne zahteva podpisa računa in je njegova uporaba prepuščena odločitvi posameznikov. Čeprav elektronski podpis zakonsko ni obvezen, je lahko njegova uporaba smiselna, saj je elektronski podpis učinkovit mehanizem za zagotavljanje pristnosti izvora in celovitosti vsebine računa, kar pa organizacija mora zagotavljati. Elektronski podpis je lahko tudi vključen v strukturirani eSLOG račun, njegova uporaba pa je neobvezna.

Pričakovano je med strukturiranimi oblikami e-računov daleč najbolj razširjena eSLOG oblika, saj je zakonsko predpisana za izmenjavo s proračunskimi uporabniki, široko podprta v različnih poslovnih programskih rešitvah in s strani ponudnikov e-poti (graf 3). Ostale strukturirane oblike (npr. EANCOM in EDIFACT) predstavljajo skupaj manj kot 1 % vseh izmenjanih računov, največ pa se uporabljajo predvsem na področju trgovine in oskrbovalnih verig. To se opazi tudi na grafu 1, kjer je delež organizacij, ki prejemajo druge strukturirane oblike računa daleč največji pri velikih organizacijah. Po drugi strani pa

imajo velike organizacije najmanjši delež med vsemi organizacijami pri prejemu računov v eSLOG standardu.

Kar 28 % v raziskavi sodelujočih organizacij pošilja e-račune svojim kupcem v tujini (graf 2). Glede na to, da je le 97 % vseh poslanih e-računov v eSLOG obliki (graf 3), ki je nacionalni standard in ga v tujini ne uporabljajo, pripisujemo ponudnikom e-poti velik pomen pri zagotavljanju čezmejne interoperabilnosti. Glede na dominantno uporabo eSLOG standarda pri pošiljanju e-računov, je potrebno eSLOG račun prevesti v enega izmed mednarodnih standardov, ki ga uporablja tuji kupec. Taka prevajanja med različnimi standardi pa večinoma izvajajo ponudniki e-poti. Podobno velja tudi za tuje dobavitelje, ki izstavljajo račune slovenskim organizacijam (takih organizacij je v raziskavi 23,9 %), le da tu ponudniki storitev prevedejo prejeti račun iz mednarodnega standarda v eSLOG standard in ga nato posredujejo slovenski organizaciji. Kar 8,8 % anketiranih organizacij izmenjuje e-račune s tujimi državnimi organi. Tu gre najverjetneje v večji meri za izmenjavo e-računov z Italijo in Hrvaško. Tudi v tem primeru so vključeni ponudniki e-poti, ki zagotavljajo izmenjavo z državnimi organi v drugih državah in obenem prevajajo račune iz eSLOG standarda v FatturaPA standard za Italijansko in UBL standard za Hrvaško državno upravo.

Organizacije, ki so sodelovale v raziskavi, največ e-računov pripravljajo v celovitih poslovnih programskih rešitvah (ERP), kot so SAP, Dynamics NAV, Datalab Pantheon, Vasco, SAOP in druge (graf 4). To je pričakovano, saj so ponudniki ERP rešitev izdajo e-računov množično podpri. To pomeni, da skoraj vsaka organizacija, ki pri poslovanju uporablja ERP rešitev, lahko izdaja e-račune. Dodaten razlog za množično pripravo e-računov v ERP rešitvah je tudi v tem, da so vsi večji slovenski ponudniki ERP poslovnih programskih rešitev v svojih rešitvah omogočili avtomatizacijo pošiljanja in prejema e-računov preko integracije s storitvami ponudnikov e-poti. S tem so svojim končnim uporabnikom omogočili, da celotno poslovanje z e-računi izvajajo znotraj ene programske rešitve brez odvečnega ročnega kopiranja, uvažanja ali shranjevanja dokumentov.

Manjšim izdajateljem, ki račune izdajajo le občasno, so za pripravo e-računov na voljo različni spletni portali. Za mikro in male organizacije je pri uvajanju e-računov potrebno upoštevati njihovo

stroškovno občutljivost ter to, da imajo na voljo manj osebja in finančnih virov. Za izdajanje e-računov proračunskim uporabnikom omogoča Uprava RS za javna plačila brezplačni UJP portal, ki ga za pripravo računov uporablja skoraj četrtnina anketiranih. Ker je število izdanih računov preko UJP portala omejeno na sto računov na leto, je ta način na voljo predvsem za manjše izdajatelje, oziroma tiste organizacije, ki nimajo druge programske rešitve za pripravo e-računov. Čeprav je bilo pričakovano, da bodo UJP portal uporabljale večinoma mikro in male organizacije, se je v sklopu raziskave pokazalo, da je največji delež uporabe UJP portala med srednje velikimi organizacijami, sledijo male in mikro organizacije. Razlog je v tem, da najverjetneje le manjši delež mikro in malih organizacij posluje s proračunskimi uporabniki. Če bi želele organizacije, ki uporabljajo UJP portal, izdajati e-račune tudi drugim organizacijam, bi morale za to uporabljati drugo programsko rešitev ali storitev, saj lahko preko UJP portala organizacije izdajajo e-račune zgolj proračunskim uporabnikom.

Pri uporabi drugih elektronskih poslovnih dokumentov pri anketiranih organizacijah prevladujejo naročilo, potrditev naročila, dobavnica in ponudba (graf 5). Interes za uvedbo elektronskih poslovnih dokumentov je dokaj enakomeren za vse dokumente, navedene v anketi, saj je pri vseh dokumentih več kot 20 % anketiranih izrazilo, da želijo uvedbo e-dokumenta, ali jo že načrtujejo. Največji potencial za uvedbo ima dobavnica, ki jo želi ali načrtuje uvesti več kot 30 % anketiranih. Pozitiven signal digitalizaciji je tudi to, da je več kot 30 % sodelujočih navedlo, da si želi uporabljati ali pa že uporablja vse navedene poslovne elektronske dokumente. Najmanjši interes za uvedbo je za elektronski dokument odpoklic, ki pa je vezan na proizvodna podjetja oziroma oskrbovalno verigo in se ne uporablja širše.

6 ZAKLJUČEK

V prispevku prikazujemo vpogled v več kot dve desetletji razvoja področja uporabe e-računov v organizacijah v Sloveniji. Predstavili smo prizadevanja različnih deležnikov, ki so se zavzemali in pomembno prispevali pri vzpostavitvi in razširitvi izmenjevanja e-računov v slovenskem prostoru. V teoretičnem delu prispevka opisujemo tudi pomembne regulative, zakonodajo in usmeritve tako v Sloveniji kot v EU, ki imajo pomemben vpliv na obravnavano področje. Prikazali smo tudi pomembne prednosti iz-

menjave elektronskih dokumentov in sicer ne samo pri ustvarjanju velikih časovnih in finančnih prihrankov temveč tudi zmanjšanemu obremenilnemu vplivu na okolje.

V osrednjem delu prispevka prikazujemo rezultate raziskave o razvoju uporabe e-računov med organizacijami v Sloveniji. V raziskavi je sodelovalo 284 organizacij, katerih predstavniki so v celoti odgovorili na spletni anketni vprašalnik. Ugotovitev raziskave je, da se kljub zakonski ureditvi izmenjave e-računov s proračunskimi uporabniki, le ta še ni široko razširila na večino drugih poslovnih subjektov (obseg izmenjave e-računov), ki si še vedno v veliki meri izmenjavajo račune v papirni in PDF obliki.

Da bi spodbudili nadaljnjo digitalizacijo poslovnih procesov in digitalno preobrazbo organizacij ugotavljamo potrebo po zakonski ureditvi obvezne izmenjave e-računov v standardizirani obliki in sicer za vse poslovne subjekte. Tovrstna zakonska ureditev obvezne izmenjave e-računov med organizacijami so uvedle tudi že nekatere države v Evropi (Italija, Srbija), nekaj držav pa se pripravlja na uvedbo le-te (Francija, Belgija, Poljska in Španija). To ureditev v kratkem pričakujemo tudi v Sloveniji. S tem bomo lahko zagotovili široko uporabo e-računov in iz tega izhajajoče prednosti in povečano konkurenčnost organizacij.

Široka uporaba e-računov med organizacijami je tudi osnova in potencial za nadaljnji razvoj digitalizacije in digitalne preobrazbe podjetij. Več kot 50 % organizacij, ki so sodelovale v raziskavi, že uporabljajo, načrtuje ali pa si želi izmenjavati poleg e-računa tudi druge poslovne dokumente (ponudba, naročilo, potrditev naročila in dobavnica) v elektronski obliki. S celovito digitalizacijo vseh poslovnih dokumentov se lahko digitalizirajo tudi povezani poslovni procesi. Nata način se lahko poveča produktivnost in s tem konkurenčnost ne samo posamezne organizacije temveč celotnega gospodarstva v Sloveniji. Pomembno vlogo pri tem bo imel tudi enotni nacionalni register prejemnikov e-računov, ki je bil vzpostavljen v aprilu 2018 v okviru ukrepa Readines of Slovenian e-invoicing (ROSE), v skladu z evropsko direktivo 2014/55/EU. Register vsebuje strukturirane podatke o načinu prejema e-računov v sistemu. Trenutno je skrbnik registra center za e-poslovanje, ki deluje v okviru GZS, vendar bi bilo smiselno, da bi register zaživel na nacionalnem nivoju in bil na ta način tudi vzpostavljen in vzdrževan.

Pri uvajanju digitalizacije in digitalne preobrazbe bodo še naprej pomembno vlogo igrale tako izobraževalne institucije (univerze, inštituti) kot tudi različna združenja, ki podpirajo razvoj in digitalizacijo malih in srednje velikih podjetij (na primer DIHS, E-DIH, GZS, IKT HM, SRIP). Ključnega pomena bo zagotoviti ustrezno sofinanciranje in primerne rešitve za različne vrste organizacij. Pri tem so še posebej občutljive mikro in male organizacije.

Raziskava prikazuje pomembne informacije o razvoju področja uporabe e-računov in o priložnostih za nadaljnji razvoj elektronske izmenjave poslovnih dokumentov. Podaja pomembne informacije za odločevalce in državno upravo, ki lahko na podlagi tega sprejemajo ustrezne ukrepe in spodbude v ekosistemu. Kot vsaka raziskava pa ima tudi ta določene omejitve. V prispevku smo za prikaz razširjenosti uporabe e-računov prikazali rezultate opisne statistike. Največja omejitev raziskave izhaja iz načina vzorčenja, saj so v raziskavi sodelovale organizacije, ki so že storile določene korake na področju digitalizacije. Za uravnoteženje smo rezultate primerjali z nacionalnimi rezultati o digitalizaciji, ki jih letno izvaja SURS. Kljub temu večjih odstopanj nismo zaznali, kjer pa so ta bila zaznana, smo jih skušali tudi pojasniti.

LITERATURA

- [1] S. Nadkarni and R. Prügl, »Digital transformation: a review, synthesis and opportunities for future research,« *Manag. Rev. Q.*, 2020.
- [2] R. F. Zammuto, T. L. Griffith, A. Majchrzak, D. J. Dougherty, and S. Faraj, »Information Technology and the Changing Fabric of Organization,« *Organ. Sci.*, vol. 18, no. 5, pp. 749–762, Oct. 2007.
- [3] A. Pucihar, K. Mohar Bastar, and G. Lenart, »Organizacije v Sloveniji na poti digitalne preobrazbe,« in *Znanstveno-raziskovalni izzivi na poti digitalne preobrazbe*, M. Kljajić Borštnar and A. Pucihar, Eds. 2022, pp. 1–20.
- [4] G. Vial, »Understanding digital transformation: A review and a research agenda,« *J. Strateg. Inf. Syst.*, vol. 28, no. 2, Jun. 2019.
- [5] A. Pucihar, M. Marolt, G. Lenart, and D. Vidmar, »Digitalna preobrazba in njeno stanje v organizacijah v Sloveniji,« in *Znanstveno-raziskovalni izzivi na poti digitalne preobrazbe*, U. Rajkovič and A. Baggia, Eds. University of Maribor, University Press, 2021.
- [6] M. Kljajić Borštnar and A. Pucihar, »Multi-Attribute Assessment of Digital Maturity of SMEs,« *Electronics*, vol. 10, no. 8, Apr. 2021.
- [7] P. C. Verhoef *et al.*, »Digital transformation: A multidisciplinary reflection and research agenda,« *J. Bus. Res.*, vol. 122, no. July 2018, pp. 889–901, 2021.
- [8] W. Li, K. Liu, M. Belitski, A. Ghobadian, and N. O'Regan, »e-Leadership through strategic alignment: An empirical study

- of small- and medium-sized enterprises in the digital age,« *J. Inf. Technol.*, vol. 31, no. 2, 2016.
- [9] M. Marolt, G. Lenart, D. Vidmar, and A. Pucihar, »Uporaba e-računov v Sloveniji,« in *40th International Conference on Organizational Science Development Values Competencies and Changes in Organizations*, 2021, pp. 603–616.
- [10] J. Horák, J. Bokšová, and J. Strouhal, »Electronic Invoicing Adoption within the European Union,« *International Advances in Economic Research*, vol. 26, no. 4. Springer, pp. 449–450, Sep-2020.
- [11] European Parliament, »Directive 2014/55/EU of the European Parliament and of the Council of 16 April 2014 on electronic invoicing in public procurement,« 2014.
- [12] Connecting Europe Facility Stakeholder Management Office, »D05.01 eInvoicing Benefits' Analysis,« 2019.
- [13] European Commission, »What are the benefits of eInvoicing.« [Online]. Available: <https://ec.europa.eu/digital-building-blocks/wikis/display/DIGITAL/What+are+the+benefits+of+e+Invoicing>. [Accessed: 02-Jun-2023].
- [14] European Commission, »Reaping the benefits of electronic invoicing for Europe,« 2010.
- [15] European Commission, *Directive 2014/55/EU of the European Parliament and of the Council of 16 April 2014 on electronic invoicing in public procurement*. 2014.
- [16] D. Zupančič *et al.*, »Priporočila za uporabo standarda GZS eSlog 1.6.1 za enostavni račun,« *verzija 2016/1*. pp. 1–85, 2016.
- [17] B. Bjelica *et al.*, »Izdajanje in prejemanje e-računov v e-regiji: pobuda za vzpostavitev projekta v Sloveniji,« 2005.
- [18] U. list RS, *Zakon o opravljanju plačilnih storitev za proračunske uporabnike (ZOPSPU-1)*. 2016.
- [19] U. list RS, *Zakon o izmenjavi elektronskih računov in drugih elektronskih dokumentov*. 2021.
- [20] Statistični urad Republike Slovenije, »Digitalno podjetništvo, podrobni podatki. Digitalno preobrazbo poslovanja podjetij ovira pomanjkanje ustreznega kadra ali znanja,« 2022.
- [21] C. Loebbecke and A. Picot, »Reflections on societal and business model transformation arising from digitization and big data analytics: A research agenda,« *J. Strateg. Inf. Syst.*, vol. 24, no. 3, pp. 149–157, Sep. 2015.
- [22] V. Venkatraman, *The Digital Matrix. New rules for business transformation through technology*, vol. 8, no. 1. LifeTree, 2017.
- [23] I. M. Sebastian, K. G. Moloney, J. W. Ross, N. O. Fonstad, C. Beath, and M. Mocker, »How big old companies navigate digital transformation,« *MIS Q. Exec.*, vol. 16, no. 3, pp. 197–213, 2017.
- [24] F. Li, A. Nucciarelli, S. Roden, and G. Graham, »How smart cities transform operations models: a new research agenda for operations management in the digital economy,« *Prod. Plan. Control*, vol. 27, no. 6, pp. 514–528, Apr. 2016.
- [25] K. Lai, C. W. Y. Wong, and T. C. E. Cheng, »Bundling digitized logistics activities and its performance implications,« *Ind. Mark. Manag.*, vol. 39, no. 2, pp. 273–286, Feb. 2010.
- [26] F. Vendrell-Herrero, O. F. Bustinza, G. Parry, and N. Georantzis, »Servitization, digitization and supply chain interdependency,« *Ind. Mark. Manag.*, vol. 60, pp. 69–81, Jan. 2017.
- [27] M. Paganì and C. Pardo, »The impact of digital technology on relationships in a business network,« *Ind. Mark. Manag.*, vol. 67, pp. 185–192, Nov. 2017.
- [28] J. Jeansson and K. Bredmar, »Digital Transformation of SMEs: Capturing Complexity,« in *32nd Bled eConference. Humanizing technology for a sustainable society*, 2019, pp. 523–541.
- [29] Z. Van Veldhoven and J. Vanthienen, »Digital transformation as an interaction-driven perspective between business, society, and technology,« *Electron. Mark.*, 2021.
- [30] A. Pucihar, »The digital transformation journey: content analysis of Electronic Markets articles and Bled eConference proceedings from 2012 to 2019,« *Electron. Mark.*, vol. 30, no. 1, 2020.
- [31] K. S. R. Warner and M. Wäger, »Building dynamic capabilities for digital transformation: An ongoing process of strategic renewal,« *Long Range Plann.*, vol. 52, no. 3, pp. 326–349, 2019.
- [32] B. Koch Billentis, »The e-invoicing journey 2019-2025,« 2019.
- [33] B. Koch Billentis, »E-Invoicing / E-Billing Digitisation & Automation 2016,« 2016.
- [34] K. Poel, W. Marneffe, and W. Vanlaer, »Assessing the electronic invoicing potential for private sector firms in Belgium,« *Int. J. Digit. Account. Res.*, vol. 16, pp. 1–34, 2016.
- [35] M. Bellon, E. Dabla-Norris, S. Khalid, and F. Lima, »Digitalization to improve tax compliance: Evidence from VAT e-Invoicing in Peru,« *J. Public Econ.*, vol. 210, p. 104661, Jun. 2022.
- [36] E. Hagsten and M. T. Falk, »Use and intensity of electronic invoices in firms: The example of Sweden,« *J. Clean. Prod.*, vol. 262, p. 121291, Jul. 2020.
- [37] A. Moretto and F. Caniato, »Can Supply Chain Finance help mitigate the financial disruption brought by Covid-19?,« *J. Purch. Supply Manag.*, vol. 27, no. 4, p. 100713, Oct. 2021.
- [38] Y. Qi and A. Che Azmi, »Factors affecting electronic invoice adoption and tax compliance process efficiency,« *Transform. Gov. People, Process Policy*, vol. 15, no. 1, pp. 150–168, 2021.
- [39] A. W. H. Yip and N. M. P. Bocken, »Sustainable business model archetypes for the banking industry,« *J. Clean. Prod.*, vol. 174, pp. 150–169, Feb. 2018.
- [40] L. Veselá and M. Radiměšský, »The Development of Electronic Document Exchange,« *Procedia Econ. Financ.*, vol. 12, pp. 743–751, Jan. 2014.
- [41] O. Korkman, K. Storbacka Kaj, and B. Harald, »Practices as markets: Value co-creation in e-invoicing,« *Australas. Mark. J.*, vol. 18, no. 4, pp. 236–247, Nov. 2010.
- [42] S. Keifer, »E-invoicing: The catalyst for financial supply chain efficiencies,« *J. Payments Strateg. Syst.*, Mar. 2011.
- [43] Viry Christophe, »Assessing the implementation of the Clearance model in Italy,« 08-Oct-2019. [Online]. Available: <https://www.generixgroup.com/en/blog/clearance-model-italy>. [Accessed: 02-Jun-2023].
- [44] D. Haack, »Two Years of Mandatory E-Invoicing in Italy,« 10-Mar-2021. [Online]. Available: <https://www.xsuite.com/en/blog/mandatory-e-invoicing-in-italy/>. [Accessed: 02-Jun-2023].
- [45] European Commission, »DIGITAL - eInvoicing,« 2023. [Online]. Available: <https://ec.europa.eu/digital-building-blocks/wikis/display/DIGITAL/eInvoicing>. [Accessed: 25-Apr-2023].
- [46] R. Bojanc, D. Zupančič, A. Miklavčič, D. A. Pilih, J. Bertalaní, and Anka Zorko, »e-Invoicing in Slovenia,« 2018.
- [47] CEN, »EN 16931-1:2017, Electronic invoicing - Part 1: Semantic data model of the core elements of an electronic invoice.« 2017.
- [48] I. European Commission. Directorate-General for Internal Market, *Interoperability in end-to-end eProcurement*. 2020.
- [49] VAT Update, »Worldwide Upcoming E-Invoicing mandates, implementations and changes – Chronological,« 2023. [Online]. Available: <https://www.vatupdate.com/2023/04/14/worldwide-upcoming-e-invoicing-mandates-implementation-and-changes-chronological-2-2-2/>. [Accessed: 25-Apr-2023].

- [50] *Proposal for a COUNCIL DIRECTIVE amending Directive 2006/112/EC as regards VAT rules for the digital age.* 2022.
- [51] European Commission, »DESI by components – Digital Scoreboard - Data & Indicators,« 2021. [Online]. Available: https://digital-agenda-data.eu/charts/desi-components#chart=%7B%22indicator%22:%22desi%22,%22breakdown-group%22:%22desi%22,%22unit-measure%22:%22egov_score%22,%22time-period%22:%222020%22%7D. [Accessed: 25-Apr-2023].
- [52] Slovenian National eBusiness Centre., »eSLOG,« 2023. [Online]. Available: <https://www.epos.si/en/eslog>. [Accessed: 25-Apr-2023].
- [53] Uprava Republike Slovenije za javna plačila, »Pošiljanje e-računov in e-dokumentov proračunskim uporabnikom,« 2023. [Online]. Available: <https://www.gov.si/zbirke/storitve/posiljanje-eracunov/>. [Accessed: 25-Apr-2023].
- [54] R. Bojanc *et al.*, »Digitalization of business from order to payment,« 2020. [Online]. Available: https://www.epos.si/assets/docs/ROSE_Zbornik2020_SLO_Web.pdf. [Accessed: 25-Apr-2023].
- [55] European Multi-Stakeholder Forum on E-Invoicing (EMSFEI), »Report on interoperability and transmission of e-invoices with a special focus on the needs of Small and Medium-sized Enterprises (SMEs),« 2018.
- [56] Slovenian National eBusiness Centre, »Slovenian National eInvoicing Forum,« 2023. [Online]. Available: <https://epos.si/en/slovenian-national-einvoicing-forum>. [Accessed: 25-Apr-2023].
- [57] Slovenian National eBusiness Centre, »Slovenian National eBusiness Centre,« 2023. [Online]. Available: <https://epos.si/en>. [Accessed: 25-Apr-2023].
- [58] S. Lefever, M. Dal, and Á. Matthíasdóttir, »Online data collection in academic research: advantages and limitations,« *Br. J. Educ. Technol.*, vol. 38, no. 4, pp. 574–582, Jul. 2007.
- [59] A. Bakla, A. Çekiç, and O. Köksal, »Web-based surveys in educational research,« *Int. J. Acad. Res. Part B*, vol. 5, no. 1, pp. 5–13, 2013.

■

Rok Bojanc je docent za področje računalništva in informatike. Zaposlen je v podjetju ZZI, kjer deluje na področjih elektronskega poslovanja, informacijske varnosti in standardizacije poslovanja. Sodeluje v več mednarodnih in nacionalnih združenjih s področja standardizacije in interoperabilnosti.

■

Andreja Pucihar je redna profesorica na področju informacijskih sistemov na Fakulteti za organizacijske vede Univerze v Mariboru in vodja diplomskega in magistrskega študijskega programa organizacija in management informacijskih sistemov. Je tudi vodja laboratorija za digitalno poslovanje - eCenter. Raziskovanje usmerja v inovacije na področju informacijskih sistemov, predvsem v digitalno preobrazbo in digitalne poslovne modele. Raziskovalne dosežke redno objavlja v domačih in mednarodnih revijah in na konferencah. Ima preko 20 let izkušenj z industrijskimi in mednarodnimi evropskimi projekti, ki so bili in so prevladujoče usmerjeni v digitalizacijo, digitalno preobrazbo in podporo malim in srednje velikim podjetjem. Od leta 2009 je vodja uveljavljene mednarodne konference o digitalnem poslovanju – Bled eConference, ki na tem področju deluje že vse od leta 1988. Je tudi so-urednica revij s faktorjem vpliva »Electronic Markets - The International Journal on Networked Business« in »Journal of Theoretical and Applied Electronic Commerce Research«.

■

Gregor Lenart je docent za področje informacijskih sistemov na Fakulteti za organizacijske vede Univerze v Mariboru. Njegova osnovna področja raziskovanja so poslovni informacijski sistemi, upravljanje poslovnih procesov, e-poslovanje, digitalna transformacija in inoviranje poslovnih modelov. V okviru raziskovalnega dela je sodeloval v več evropskih raziskovalnih projektih, ki so bili večinoma usmerjeni v inoviranje in digitalizacijo poslovanja malih in srednje velikih podjetij.